

КАФЕДРА МІДНИХ ДУХОВИХ ТА УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Диригування

Освітній ступінь	«Магістр»
Спеціальність	В5 «Музичне мистецтво»
Освітньо-професійна програма	«Музичне мистецтво» Кларнет / Саксофон / Фагот / Флейта / Валторна / Тромбон / Труба / Туба / Ударні інструменти
Статус	Вибіркова
Форма контролю	Залік, іспит, атестаційний екзамен

Курс	1-2
Семестр	1-3

ECTS	5
Годин	150
Індивідуальні	48
Самостійна робота	102

Інформація про викладача

ПІБ	Фізер Віталій Михайлович, викладач кафедри мідних духових та ударних інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, доктор мистецтва.
Профіль викладача	https://orcid.org/0009-0004-2545-3644
e-mail	vitalii.fizer.90@gmail.com

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни – підготовка майбутнього висококваліфікованого диригента, здатного професійно здійснювати художнє керівництво духовим оркестром, а також ансамблями духових інструментів різного складу та спрямування. Дисципліна орієнтована на розвиток у здобувача професійних знань, умінь і компетентностей, необхідних для творчої та педагогічної діяльності в галузі музичного мистецтва.

Курс диригування на даному етапі передбачає:

- Продовження всебічного розвитку загально-музичних та диригентсько-творчих здібностей.
- Вдосконалення техніки диригування, практичних умінь та навичок управління художнім колективом.

- Виховання умінь і навичок роботи з партитурою, підготовки до репетицій з оркестром або ансамблем, інтерпретації музичних творів, а також формування диригентсько-творчих якостей, необхідних для концертної та педагогічної діяльності.

У побудові програми застосовано принцип прогресуючого навчання, що передбачає поетапне ускладнення програмних вимог і поступовий перехід від технічних завдань до більш складних художньо-творчих. Цей принцип дозволяє здійснювати диференційований підхід до організації навчального процесу, враховуючи індивідуальні здібності здобувачів і рівень їх підготовки, яка базується на програмі підготовки фахівців освітнього ступеня «Бакалавр».

Програма орієнтована на підхід у підготовці диригентів духових оркестрів, керівників ансамблів на духових інструментах, а також викладачів курсу диригування для навчальних закладів освіти (академії, ліцеї, коледжі, заклади вищої освіти). Специфіка підготовки фахівців кожного напрямку враховується в робочих програмах, репертуарі та формах виконавсько-творчої діяльності.

Завдання навчальної дисципліни:

- Опрацювати мануальну техніку та вдосконалити мистецтво диригування в контексті сучасних вимог.
- Удосконалити методику репетиційної роботи, засвоїти важелі впливу на виконавський колектив для досягнення максимальної результативності.
- Опанувати методику роботи над оркестровими творами різних стилів та жанрів.
- Вивчити та засвоїти основи оркестрового репертуару, акцентуючи увагу на специфічних вимогах кожного жанру та історичної етапності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен знати:

- Особливості оркестрового репертуару, у тому числі специфіку репертуару духового оркестру, ансамблів на духових інструментах, та інших колективів.
- Специфіку професійної діяльності диригента, його функціональні обов'язки та основні завдання.
- Основні принципи диригентської майстерності, елементи внутрішньої та зовнішньої техніки диригування.
- Засоби і прийоми сценічної взаємодії з оркестровими виконавцями, спрямовані на розкриття драматургії музичного твору.
- Методику роботи з партитурою, принципи аналізу та інтерпретації музичного тексту.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен вміти:

- Інтерпретувати оркестровий репертуар, створюючи концертні програми для різноманітних музичних жанрів і стилів, що відповідають вимогам суспільно-музичної діяльності.
- Орієнтуватися в різних музичних стилістиках, ефективно застосовуючи отримані знання та досвід в виконавсько-педагогічній діяльності.
- Враховувати індивідуальні професійні якості оркестрових виконавців при підборі концертмейстерів груп та солістів для досягнення максимального художнього ефекту.
- Проводити детальний аналіз музичних текстів (партитур), готувати репетиції з урахуванням стилістичних особливостей твору.
- Застосовувати елементи внутрішньої та зовнішньої техніки диригента, а також весь комплекс виразних засобів для створення художнього образу та забезпечення цілісної драматургії виконання.

Програмні компетентності

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК 2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- ЗК 4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК 7. Здатність до міжособистісної взаємодії
- ЗК 9. Здатність працювати автономно.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності спеціальності (СК):

- СК 1. Здатність створювати, реалізовувати і висловлювати свої власні художні концепції.
- СК 2. Усвідомлення процесів розвитку музичного мистецтва в історичному контексті у поєднанні з естетичними ідеями конкретного історичного періоду.
- СК 3. Здатність розробляти і реалізовувати творчі проекти по створенню / інтерпретації / аранжуванню та перекладу музики.
- СК 4. Здатність інтерпретувати художні образи у виконавській / композиторській / педагогічній діяльності.
- СК 5. Здатність збирати та аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її для теоретичної, виконавської, педагогічної інтерпретації.
- СК 6. Здатність викладати спеціальні дисципліни в закладах освіти з урахуванням цілей навчання, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.
- СК 7. Здатність аналізувати виконання музичних творів або оперних спектаклів, здійснювати порівняльний аналіз різних виконавських інтерпретацій, у тому числі з використанням можливостей радіо, телебачення, Інтернету.
- СК 8. Здатність взаємодіяти з аудиторією для донесення музичного/ навчального матеріалу, вільно і впевнено репрезентувати свої ідеї (художню інтерпретацію) під час публічного виступу.

Програмні результати навчання

- ПРН 1. Володіти професійними навичками виконавської, творчої та педагогічної діяльності.
- ПРН 3. Визначати стильові і жанрові ознаки музичного твору та самостійно знаходити переконливі шляхи втілення музичного образу у виконавстві.
- ПРН 4. Професійно здійснювати аналіз музично-естетичних стилів та напрямків.
- ПРН 5. Вибудовувати концепцію та драматургію музичного твору у виконавській діяльності, створювати його індивідуальну художню інтерпретацію.
- ПРН 6. Володіти музично-аналітичними навичками жанрово-стильової та образно-емоційної атрибуції музичного твору при створенні виконавських та педагогічних інтерпретацій.
- ПРН 7. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.
- ПРН 8. Здійснювати викладання гри на інструменті / вокалу /диригування / теорії, історії музики / композиції з урахуванням потреб здобувача освіти, цілей навчання, вікових та індивідуальних особливостей здобувача.

ПЕРЕЛІК ТЕМ

Змістовий модуль І. Диригент як організатор та керівник творчо виконавського процесу

- Тема 1. Принципи вибору схем диригування.
- Тема 2. Поліметрія та поліритмія у тактуванні.

Змістовий модуль II. Динаміка у диригуванні

Тема 3. Динамічні відтінки.

Тема 4. Відтінки раптової та поступової зміни динаміки.

Тема 5. Відтінки раптової зміни в силі звучання.

Змістовий модуль III. Робота з оркестром

Тема 6. Робота диригента над партитурою.

Тема 7. Основні етапи роботи диригента над партитурою.

ФОРМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Практичні заняття, самостійна робота.

НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Практичні заняття проводяться в змішаній формі (аудиторно та на платформі Zoom). Усі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали надсилаються персонально електронною поштою, Viber, Messenger.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Навчальна дисципліна «Диригування» оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Результати навчальної діяльності здобувачів оцінюються за 100-бальною шкалою за накопичувальною системою.

Форми поточного контролю:

- відвідування занять;
- виконання завдання, що готувалося в процесі самостійної роботи;
- відпрацювання технічних елементів мануальної техніки;
- вивчення музичного матеріалу партитур, що вивчаються в поточному модулі;
- гра партитури на фортепіано;
- написання музично-теоретичного аналізу партитури, що виноситься на модульний контроль;
- експрес опитування виконання завдання, що опрацьовується безпосередньо на занятті (диригування партитури або її уривків) з виконанням поставлених вимог.

Модульний контроль – результати вивчення кожного змістового модуля підсумовуються за підсумками всіх форм поточного контролю.

Підсумковий контроль знань – залік, іспит та атестаційний екзаме́н проводиться у формі:

- виконання практичного завдання (диригування напам'ять оркестрового твору);
- відповіді на теоретичні запитання;
- гра партитури.

Умови допуску здобувача до заліку, екзаме́ну та атестаційного екзаме́ну:

- відсутність заборгованостей з індивідуальних занять та самостійних завдань;
- позитивні рейтингові бали за кожний модуль;
- стартовий рейтинг з поточних модулів не менше 40 балів.

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Відвідування практичних занять	35
2.	Виконання самостійної роботи	40
3.	Залік, іспит	25
	Всього	100

Критерії оцінювання за 100-бальною шкалою

Оцінка **“відмінно” – А (90–100)** заслуговує здобувач, який:

- продемонстрував високий рівень володіння диригентською технікою (точність жесту, координація, пластика, артикуляційна виразність);
- чітка координація рухових навичок;
- здатність керувати музичним процесом через слуховий контроль;
- відповідність диригентських жестів художньо-виражальному змісту твору;
- володіє аналітичними знаннями щодо стилю, фактури, динамічних планів і може відповідно до цього інтерпретувати твір;
- проявив ініціативу в роботі, здатність до самостійного художнього мислення та вирішення виконавських завдань.

Оцінка **“добре” – В (82–89)** заслуговує здобувач, який:

- демонструє достатній рівень володіння диригентською технікою, але допускає незначні похибки в координації або точності жесту;
- у цілому точно передає музичний образ твору, структуру і стиль, але з незначними виконавськими або інтерпретаційними недоліками;
- керує колективом з впевненістю, але не завжди вчасно реагує на виконавські помилки або зміни в ансамблі;
- виявляє загальне розуміння стилістичних вимог твору, але іноді потребує допомоги викладача для глибшої інтерпретації.

Оцінка **“добре” – С (74–81)** заслуговує здобувач, який:

- має основні навички диригування, але жестикуляція недостатньо чітка або цілісна, є певна скутість або неточності;
- частково справляється з художнім і ритмічним формуванням музичного матеріалу, однак допускає помилки в змінах темпу, вступях або фразуванні;
- демонструє загальне розуміння музичного матеріалу, але інтерпретація потребує доопрацювання;
- виявляє труднощі в комунікації з духовим оркестром, колективом або в керуванні ансамблем у реальному часі.

Оцінка **“задовільно” – D (64–73)** заслуговує здобувач, який:

- володіє базовими елементами диригентської техніки, але має значні труднощі в застосуванні їх на практиці;
- жести не завжди чіткі, є невпевненість у темпоритмічному керуванні або координації рук;
- інтерпретація поверхнева, не завжди відповідає характеру твору; спостерігаються труднощі в читанні партитури;
- не завжди вдається налагодити взаємодію з колективом, потребує постійної допомоги викладача.

Оцінка “задовільно” – Е (60–63) заслуговує здобувач, який:

- має елементарні навички диригування, жести обмежені, одноманітні та недостатньо керовані;
- відчуває труднощі з передачею музичної форми, вступами, змінами динаміки й темпу;
- здатен керувати лише нескладним музичним матеріалом за умови підтримки викладача;
- інтерпретація фрагментарна, слабо виражене розуміння художньої концепції твору.

Оцінка “незадовільно” – FХ (35–59) заслуговує здобувач, який:

- не продемонстрував належного рівня володіння диригентською технікою (незрозумілі жести, відсутність темпоритмічного контролю);
- не здатен передати форму твору, вступи, зміну динаміки або темпу;
- диригентський жест хаотичний або відсутній, не відповідає характеру музики;
- здобувач не здатен прочитати або проаналізувати партитуру навіть на елементарному рівні;
- не може організувати виконання твору колективом;
- диригентське завдання виконано з великою кількістю грубих помилок або не виконано взагалі.

Оцінка “незадовільно” – F (1–34) виставляється здобувачеві, який:

- повністю не володіє знаннями з диригування, не розуміє основних принципів та технік;
- не продемонстрував жодних практичних навичок;
- не здатен виконати навіть найпростіше диригентське завдання;
- показав повну відсутність готовності до роботи з колективом;
- відповідь і виконання свідчать про необхідність обов’язкового повторного вивчення дисципліни.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості здобувачів з особливими освітніми потребами.

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Курс передбачає звернення до матеріалів іноземними мовами, зокрема, англійською. Заохочується прагнення здобувачів до опрацювання матеріалу за допомогою англомовних джерел - книг, статей, онлайн-курсів тощо, які відповідають тематиці конкретних занять.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

У межах вивчення навчальної дисципліни «Диригування» передбачається активна участь здобувачів у позааудиторній діяльності, зокрема:

- відвідування репетицій та відкритих занять провідних диригентів та викладачів-методистів;
- спостереження за роботою диригента з колективом на різних етапах підготовки до виступів;
- участь у творчих майстер-класах, семінарах, відкритих репетиціях, концертних проєктах.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бенч-Шокало О.Г. Павло Муравський: Феномен одного життя. Київ: Дніпро, 2002. 664 с.
2. Вороновська О.В. Музичний жест у науково-поняттєвій системі музики: історія та сучасність. Музичне мистецтво і культура. Одеса, 2020, Вип. 30. Кн. 1. С. 57–63.

3. Дорофєєва В. Ю. Теоретичні аспекти сучасної української музики : монографія / В. Ю. Дорофєєва ; МОН України [та ін.]. Київ : Ліра. К, 2017, 188 с.
4. Колесса М. Ф. Основи техніки диригування / М. Ф. Колесса. Київ : Музична Україна, 1981, 208 с.
5. Колесса Ф. М. Мелодії українських народних дум / Ф. М. Колесса. Київ, 1969.
6. Кофман Р. І. Виховання диригента : психологічні особливості. Київ, 1986.
7. Курінний О. Камерні ансамблі для народних інструментів / О. Курінний. Полтава, 2009, 64 с.
8. Кушпет В. Г. Самовчитель на старосвітських музичних інструментах / В.Г.Кушпет. Київ, 2001.
9. Лисько З. Музичний словник, Стрій, 1933.
10. Мархлевський А. Ц. Практичні основи роботи в хоровому класі / А. Ц. Мархлевський. Київ : Муз. Україна, 2009, 96 с.
11. Музичне мистецтво України (питання історії, питання педагогіки, питання виконавства, музичне мистецтво в творчих персоналіях) : колективна монографія / заг. ред. Н. М. Кречко. Київ : Ліра -К, 2020, 204 с.
12. Поляков О.І. Мова диригування. Київ : Музик. Україна, 1987, 95 с.
13. Разумний І. Посібник з диригування. Київ, 1968.
14. Рожок В. Сонячний маестро. Київ: Автограф, 2006, 246 с.
15. Самойленко О.І. Діалог як музично-культурологічний феномен: методологічні аспекти сучасного музикознавства: автореф. Дис... докт.мист.: 17.00.03 / НМАУ ім. П.І. Чайковського. Київ, 2005. 46 с.
16. Ткач Ю.С. Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера: теоретичний та практичний аспекти (на прикладі Національної заслуженої академічної капели України «Думка»): дис... канд. мист. : 17.00.03 / НМАУ імені П.І. Чайковського. Київ, 2012, 174 с.
17. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. Харків, Видавець Савчук О.О., 2012. 512 с.
18. Черемський К. Тарас Шевченко і традиційне співоцтво / Костянтин Черемський // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 14–16 квітня 2013 року. Львів, 2013.
19. Bernstein, Leonard. The Joy of Music / Leonard Bernstein. New York: Simon and Schuster, 1962, 305 p.
20. Birdwhistell, R. L. Introduction to kinesics: An annotation system for analysis of body motion and gesture. Louisville, KY: Univ. of Louisville Press, 1952. 240 p.
21. Schmitt J.-C. The rationale of gestures in the West: third to thirteen centuries. A cultural history of gesture. From Antiquity to the present day. Polity press, Oxford, 1991. 270 p.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ РЕПЕРТУАР

1. Масканьї П. – Сцени з опери «Сільська честь».
2. Мендельсон Ф. – Симфонії: c-moll, d-moll, A-dur, Увертюри: «Сон у літню ніч», «Гебриди», «Рюї Блаз», «Рондо-капричіозо», Концерт для скрипки з оркестром (e-moll), Пісні без слів.
3. Моношко С. – Увертюра до опери «Галька».
4. Моцарт В. А. – Симфонії № 35, 36, 38, 39, 40, 41, Увертюри до опер: «Милосердя Тита», «Весілля Фігаро», «Всі вони такі», «Дон Жуан», «Викрадення з сералю», «Директор театру», «Чарівна флейта», «Маленька нічна серенада», «Дивертисменти для оркестру D-dur, B-dur, F-dur», інструментальні концерти, частини з сонат для фортепіано, «Реквієм».
5. Ніколаї О. – Увертюра до опери «Віндзорські кумушки».
6. Ніщинський П. – «Вечорниці» - Вступ та хор «Закувала та сива зозуля».
7. Онегер А. – Симфонія «Пасифік 231» - частини.

8. Орф К. – Сценічна кантата «Карміна Бурана» - частини.
9. Пучіні Дж. – оркестрові фрагменти, арії, дуети з опер «Богема», «Мадам Батерфляй».
10. Равель М. – Дві оркестрові сюїти «Дафніс і Хлоя», Симфонічні поеми: «Вальс», «Альборада», «Болеро», Іспанська рапсодія.
11. Ревуцький Л. – Кантата «Хустина», 2-га симфонія (частини), фортепіанні п'єси, хори, обробки народних пісень.
12. Дворжак А. – Симфонії № 5-9, Симфонічні поеми, Концерт для віолончелі з оркестром.
13. Дебюсі К. – Симфонічні поеми: «Ноктюрни», «Море», «Післяобідній відпочинок фавн», «Хмари».
14. Респігі О. – «Пінії Рима», «Фонтани».
15. Дюка П. – Симфонічне скерцо «Учень чародія» .
16. Россіні Дж. – Увертюри до опер: «Севільський цирульник», «Сорока-злодійка», «Семіраміда», «Вільгельм Тель», «Сіньор Брускіно», «Шовкові східці»; симфонія D-dur, Серенада, Інструментальні концерти.
17. Сен-Санс К. – Арії та сцени з опери «Самсон і Даліла», «Карнавал тварин» (для інструментального ансамблю), Сюїта для оркестру, Концерт для фортепіано (g-moll).
18. Сібеліус Я. – Симфонії № 1-7 (частини), Симфонічна легенда «Фінляндія», Сумний вальс, Сюїта «Пеліас і Мелізанда».
19. Сметана Б. – Увертюра до опери «Продана наречена», Тріумфальна симфонія, Цикл симфонічних поем «Моя Батьківщина», Польки.
20. Стеценко К. – Хор «Сон», Обробки народних пісень: «Чуєш, брате мій», «Плавай, плавай, лебедонько», «Вечірня пісня», Кантата «Шевченкові».
21. Стравінський І. – Сюїти: «Петрушка», «Жар-птиця», «Весна священна», «Пулчінела», Симфонії №№ 1-3 (частини).
22. Станкович Є. – «Княгиня Ольга» (фрагменти з балету), Симфоніста, Симфонія № 3, – фольк - опера «Цвіт папороті» (фрагменти).
23. Франк Ц. – Симфонія d-moll (частини).
24. Шопен Ф. – Вальси, Мазурки, Полонези, Ноктюрни, Балади, Концерти для фортепіано.
25. Штогаренко А. – Сюїта «Пам'яті Лесі Українки», Симфонія-кантата «Україно моя», Сюїта для фортепіано «Образи».
26. Штраус Й. – Увертюри до оперет: «Летюча миша», «Циганський барон», «Ніч у Венеції», Вальси, Польки, Марші.
27. Штраус Р. – Симфонічні поеми «Дон Жуан», «Тіль Уленшпігель», «Дон Кіхот», Симфонія «Домашня».
28. Шуберт Ф. – Симфонії № 1-9, Сонати для фортепіано, Вальси, Серенади, Музичні моменти, Експромти.
29. Шуман Р. – Симфонії № 1-4 (частини), 12 симфонічних етюдів, Сонати, Фантастичні п'єси для фортепіано.
30. Ельгар Е. – «Енігма-варіації», «Елегія», «Серенада» для струнного оркестру.
31. Енеску Дж. – Румунські рапсодії, Камерна симфонія.